З Б О Р Н И К
МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ
LXIII/1

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
ЗБОРНИК
МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

MATICA SERBICA
CLASSIS LITTERARUM
ARCHIVUM PHILOLOGICUM ET LINGUISTICUM

Покренут 1957. године
До XXVI књиге (1983) излазио под називом *Зборник за филологију и лингвистику*

Главни уредници:
Др Миливој Павловић (1957–1960), др Рудолф Коларић (1961–1962),
академик Павле Ивић (1963–2000), академик Александар Младеновић (2001–2009),
академик Јасмина Грковић-Мејџор (2010–)

LXIII/1

Уредништво:
Др МИЛИВОЈ АЛАНОВИЋ, Др НАДА АРСЕНИЈЕВИЋ, Др ЖАРКО БОШЊАКОВИЋ,
Др ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈЏОР, Др ДРАГА ЗЕЦ, Др ГЕРХАРД НЕВЕКЛОВСКИ, Др МОТОКИ НОМАЋИ,
Др СЛОБОДАН ПАВЛОВИЋ, Др ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ, Др МАТО ПИЖУРИЦА, Др МИЛОРАД РАДОВАНОВИЋ,
Др ВЛАДИСЛАВА РУЖИЋ, Др СВЕТЛАНА М. ТОЛСТОЈ, Др ЗУЗАНА ТОПОЛИЊСКА, Др БЈОРН ХАНСЕН

Collegium redactorum:
Dr MILIVOJ ALANOVIĆ, Dr NADA ARSENIJEVIĆ, Dr ŽARKO BOŠNJAKOVIĆ, Dr JASMINA GRKOVIĆ-MAJOR,
Dr BJÖRN HANSEN, Dr GERHARD NEWEKLOWSKY, Dr MOTOKI NOMACHI, Dr SLOBODAN PAVLOVIĆ,
Dr DRAGOLJUB PETROVIĆ, Dr MATO PIŽURICA, Dr MILORAD RADOVANOVIĆ, Dr VLADISLAVA RUŽIĆ,
Dr SVETLANA M. TOLSTOJ, Dr ZUZANNA TOPOLIŃSKA, Dr DRAGA ZEC

Главни и одговорни уредник:
Академик ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈЏОР

ISSN-0352-5724 | UDK 80/81(082)

З Б О Р Н И К

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

LXIII/1

НОВИ САД
2020

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Frederik Kortlandt: On Šaxmatov's Law 7

Александар Лома: *Оружие*, *орудие*, серб. *ургтка* и смешение приставок 11

Орсат Лигорио: Сх. *каищ* 'кајсија' 21

Ана Кречмер: Православна Славија (у словенској историји и у историјској славистици) . . 25

Радмило Маројевић: Версификација Његошевог спјева *Шћепан Мали* (Реконструкција силабичких константи) 47

Дејан Средојевић: Вредносни судови о различитим реализацијама акцента 67

Francis Corblin, Tijana Ašić: Does Serbian Have Three Demonstratives? 91

Првослав Радић: Из српске фразеологије: *(видети) чија мајка црну вуну преде*. Лингвокултуролошки приступ 115

Мирјана Петровић-Савић: О траговима неоакута у говорима северозападне Србије . 131

ХРОНИКА

Марина Курешевић: Научни скуп *Историјска лексикографија српског језика* 141

КРИТИКЕ И ПРИКАЗИ

Александар Милановић: Jasmina Grković-Major, Björn Hansen, Barbara Sonnenhauser (Eds.). *Diachronic Slavonic Syntax. The Interplay between Internal development, Language Contact and Metalinguistic Factors* 147

Вера Васић: Миливој Алановић. *О допунама и допуњавању у српском језику* 153

Гордана Штасни: Јелка Матијашевић. *Деривато̄лошко-лексиколошка истраживања руског и српског језика* 164

Милош Ковачевић: Свеобухватно осветљење категорије експлицитивности 178

Милан Ивановић: По Вуку довијек 184

Иван Књижар: Јасмина Московљевић Поповић. *Корелативне конструкције – теоријске основе анализе* 193

Гордана Лалић Крстин: Ранко Бугарски. *Српске сливенице: монографија са речником* . . 197

Анђела Васиљевић: Интердисциплинарна парадигма и француске студије данас 202

Упутство за припрему рукописа за штампу 215

Contents 221

UDC 811.163.4’373.45
https://doi.org/10.18485/ms_zmsfil.2020.63.1.3
Изворни научни рад

Орсат Лигорио

СХ. *КАИШ* ‘КАЈСИЈА’*

Српскохрватско *каиш* ‘кајсија’ (Дубровник) изводи се од румунског *cais* ‘кајсија’ (pl. *caişi*) а не од турског *kay*(*ı*)*sı* ‘кајсија’, као што је иначе случај.
Кључне ријечи: турски, румунски, српскохрватски, етимологија.

Serbo-Croatian *kaiš* ‘apricot’ (Dubrovnik), traditionally derived from Turkish *kay*(*ı*)*sı* ‘apricot’, is derived from Romanian *cais* ‘apricot’ (pl. *caişi*) instead.
Key words: Turkish, Romanian, Serbo-Croatian, etymology.

Сх. ***каиш*** ‘кајсија, *Prunus armeniaca*’[1] (Дубровник) обично се изводи, као и сх. *каисија* / *кајсија*, од тур. *kay*(*ı*)*sı* ‘кајсија’,[2] али није јасно како бива да од тур. *s* постане у том облику сх. *ш* када иначе од тур. *s* скоро вазда постаје сх. *с*; *v.* Škaljić 1966: 35. (То запажа и Скок у ERHSJ II 17.) Према томе, остало је да се ријеши откуд *ш* у сх. *каиш*.

Сх. *каиш* налази се у Дубровнику,[3] у два облика: ***каиш*** и ***каиша***.

Сх. ***каиш***, долази од 17. в. до данас.

Потврде: 1. савремене, сх. ***кàйш***, *-úша*, *m.* ‘дрво кајсије; плод кајсије’ (RJAZU IV 735, с мјестом из Водопиђа и напоменом *U Dubrovniku i naše vrijeme gdje se ne zna za riječ kajsija. P. Budmani*; РСАНУ IX 78, с напоменом *Дубровник* и *Далмација и Херцеговина* (што је упитно); Бојаниħ-Тривунац 2002: 156, с примером *Òве гòдинē су каúши дòста рòдили*); 2. историјске, сх. ***кайш***, *-úша*, *m.* [= *kaîsc, -îscja*][4] ‘*bacocca*, *bricoccola*, *frutto noto*; *malum armeniacum*’, тј. ‘плод кајсије’ (Della Bella 124b) и сх. ***каиш***, *-иша*, *m.* [= *kaisc, -isca*] ‘*armeniaca malus*’, тј. ‘дрво кајсије’ (Stulli II 305).[5]

Сх. ***каиша***, долази од 17. до 19. в.

Потврде: историјске, сх. ***каиша***, *-e f.* [= *kaiſcja*] ‘*vochje* [= *воће*]; *armeniacum malum*, *praecoctũ* [= *praecoctum*]’, тј. ‘плод кајсије’ (Mikalja 182) и сх.

---

* Овај чланак резултат је рада на пројекту „Етимолошка истраживања српског језика и израда *Етимолошкōг* речника *српскōг језика*” (бр. 178007), који финансира Министарство просвјете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

[1] То јест, сх. дијал. *амарелца*, *амрелца*, *антипрасква*, *антић*, *антиферак*, *армелин*, *армелина*, *армелинка*, *ћемула*, *жута праска*, *жута прасква*, *зерзалија*, *зерделија*, *зрделија*, *каиш*, *кајсија*, *мандалица*, *марела*, *марелица*, *марелца*, *марулица*, *натипијерка*, *натупијерка*, *рмен мандел*, *румен мандл*, *шевтелија*, *шептелија*, *шефтелија*; *v.* Šulek 545 и Симоновиħ 1959: 379. Такође, лат. *armeniacum malum* / *pomum* / *prunum*, *persicum praecox*, *praecoquum*, *praecoctum*, *chrysomelon*, ит. *albicocca*, *bacocca*, *bricoccola*, млет. *armelin*, њем. *Aprikose*, *Marille*, и тако даље; в. нпр. Vajs 2003: 131.

[2] *V.* Miklosich 1886: 109, SEW 469, Škaljić 1966: 385, ERHSJ II 17.

[3] Може бити и нешто шире. (Vajs 2003: 131 нпр. биљежи ***кајйш*** на Корчули.)

[4] *V.* Ligorio 2016: 27.

[5] Из старих лексикографа је *каиш* онда и код неких новијих; *v.* нпр. Voltiggi 158; Šulek 136 и Parčić 317.

***кáйша**, -e f.* [= *kaîscja*] ‘natipjérka [= *на̄ти̏пӣјерка* > *на̄ти̏пӣјêрка*], stàbar natipjerke [= *сто̄а̀бар на̄ти̏пӣјеркē* > *на̄ти̏пӣјêркē*]; *bacocco*, *bricoccolo albero*; *malus armeniaca*’, тј. ‘дрво *кајсије*’ (Della Bella 124b).[6] Нема ни народних ни савремених потврда.

Изворни облик је сх. *каиш*, а сх. *каишa* је, чини се, изведеница; *v.* ERHSJ II 17.

(Није јасно зашто је скован облик *каишa*. Скок предлаже да је то било зато да би се направила разлика између назива за дрво и назива за плод, као што је нпр. случај у латинском или италијанском; уп. лат. *armeniaca malus* ‘дрво кајсије, *каишa*’ *vs. armeniacum malum* ‘плод кајсије, *каиш*’ и ит. *bacocca*, *bricoccola* ‘дрво кајсије, *каишa*’ *vs. bacocco*, *bricoccolo* ‘плод кајсије, *каиш*’. Ако је тако, сх. *каишa* је управо калк, тј. вјештачки облик који је скован трудом старих лексикографа дубровачких за потребе књижевног језика, а чињеница да та ријеч нема ни народних ни савремених потврда подупире овај Скоков предлог.)

Облик *кàпш*, с друге стране, и савремен је и народан, а поријеклом – како се обично и изводи – **од тур. *kay(ı)sı*** ‘кајсија’; *v.* горе. Али, одакле му *ш*?

Пошто сх. *ш* никако не бива од тур. *s* ја бих рекао да сх. *каиш* стога не може бити од тур. *kay*(*ı*)*sı* него бих прије мислио да је **од рум. *caís*** ‘дрво кајсије’,[7] што је од тур. *kay*(*ı*)*sı*,[8] а то бива под претпоставком да је као предложак при заимању служио облик плурала, рум. *caíşi*; уп. нпр. ит. *broccoli* (плурал) > сх. *броколи*. Наиме, рум. *caíşi* било би зајмљено као сх. *каúши*, што је такође плурал, а од тог облика би онда најзад био скован и облик сингулара, сх. *кàпш* – и то је, ја мислим, прави одговор на питање откуд *ш* у сх. *кàпш*.

(То јест, сх. *ш* је у сингулар пренесено из плурала гдје правилно одговара рум. *ş*.)

Ако је тако, онда сх. *каиш* иде **у ред дубровачких руменизама** из области размјене добара и трговине са Власима, као што је нпр. и ‘лат.’ *brença* ‘*caseus Blachescus* / *Murillachus*, влашки сир’ (Дубровник, MR II 201, 202; Jireček 1902: 88) од рум. *brânză* ‘сир’ или сх. *кȍпса* ‘бут’ (Дубровник, Budmani 1883: 162) од рум. *coapsă* ‘бут’; *v.* Barić 1937: 16 (*pace* ERHSJ II 150).

СКРАЋЕНИЦЕ

арум.	арумунски
ит.	италијански
лат.	латински
млет.	млетачки
њем.	њемачки
рум.	румунски
сх.	српскохрватски
тур.	турски

[6] Из Микаље ће затим *каишa* бити и код Витезовића; *v.* Vajs 2003: 131.
[7] Такође, уп. арум. *cáis* ‘дрво кајсије’; *v.* DAR 238.
[8] *V.* Titkin 1903: 258; Cioranescu 1966: 126.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Бојаниħ, Михаило, Растислава Тривунац. Рјечник дубровачког говора. *Срп̄ски дијалекто̄лошки зборник* 59 (2002): 9–458.

РСАНУ: *Речник срп̄скохрват̄скоī књижевноī и народноī језика*, 1–. Београд: Српска академија наука – Институт за српскохрватски језик, 1959–.

Симоновиħ, Драгутин. *Бот̄анички речник: имена биљака*. Београд: Научно дело, 1959.

*

Barić, Henrik. *O uzajamnim odnosima balkanskih jezika*. Beograd: Arbanološki seminar Univerziteta u Beogradu, 1937.

Budmani, Pero. Dubrovački dijalekat, kako se danas govori. *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 65 (1883): 154–179.

Cioranescu, Alejandro. *Diccionario Etimologico Rumano*. Madrid – Tenerife: Biblioteca Filologica – Editorial Gredos, 1966.

DAR: Tache Papahagi. *Dicționarul dialectului aromîn*: *General și etimologic*. Editura Academiei Republicii Populare Romine, 1963.

Della Bella: Ardelio Della Bella. *Dizionario italiano, latino, illirico, cui si premettono alcuni Avvertimenti per iscrivere, e con facilità maggiore leggere le Voci Illiriche, schritte con Caratteri Italiani ed anche una breve Grammatica per apprendere con proprietà la Lingua Illirica*. Venezia: Cristoforo Zanne, 1728.

ERHSJ: Petar Skok. *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, I–IV. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1971–1974.

Jireček, Constantin. Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters. I. Th. *Denkschriften der Kaiserlisches Akademie der Wissenschaften*: *Philosophisch-historische Classe* 48 (1902): 1–102.

Ligorio, Orsat. *Serbo-Croatian Accent Retraction*: *Its Course and Character in the Dialect of Dubrovnik*. PhD Thesis. Leiden: University of Leiden, 2016.

Mikalja: Micalia, Jacob. *Blago jazika slovinskoga illi slovnik ù komu izgovarajuſe rjeci slovinſke Latinski, i Diacki*. Lauretum: Paulus et Io. Baptista Seraphinus, 1649 (Reprint. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2011. Ur. Darija Gabrić-Bagarić.)

Miklosich, Franz. *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*. Wien: W. Braumüller, 1886.

MR: *Monumenta Ragusina*: *Libri reformationum*. Tom. II. Zagabriae: Academia scientiarum et artium, 1882. (A. 1347–1352; 1356–1360. Additamentum a. 1301–1305, 1318, 1325–1336.)

Paričić: Carlo A. Paričić. *Vocabolario croato-italiano*. Zara: Narodni List, 1901[3]. (Terza edizione corretta ed aumentata.)

RJAZU: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–XXIII. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1880–1976.

SEW: Erich Berneker. *Slavisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: C. Winter’s Universitätsbuchhandlung, 1908–1913.

Stulli: Joakim Stulli. *Rjecosloxje*. Dubrovnik: Antun Martekini, 1806. (Specimina Philologiae Slavicae. Supplementband 10. Bd. I. Reprint and Afterword by E. Fekete. München: Otto Sanger.)

Škaljić, Abdulah. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost, 1966.

Šulek: Bogoslav Šulek. *Jugoslavenski imenik bilja*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanostih i umjetnostih, 1879.

Titkin, Heimann. *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*. Bd. I. Bukarest: Staatsdruckerei, 1903.

Vajs, Nada. *Hrvatska povijesna fitonomija*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2003.

Voltiggi: Jose Voltiggi. *Ricoslovnik* (*Vocabolario – Woerterbuch*) *illiricskoga, italianskoga i nimacskoga jezika s’ jednom pridpostavljenom grammatikom illi pismenstvom*: *Sve ovo sabrano i sloxeno od Jose Voltiggi Istrianina*. U Becsu (Vienna): u pritestenici Kurtzbecka, 1803.

Orsat Ligorio

SERBO-CROATIAN *KAIŠ* ‘APRICOT’

S u m m a r y

Serbo-Croatian *kaiš* ‘apricot’ (Dubrovnik) is traditionally assumed to derive from Turkish *kay(i)si* ‘apricot’ which, however, leaves the matter of *š* in *kaiš* unattended. (Serbo-Croatian *š* does not correspond to Turkish *s*.) In this paper, I make a case for Romanian *cais* ‘apricot’ (< Turkish *kay(i)si*) as the actual source of Serbo-Croatian *kaiš*; if this is so, the *š* in *kaiš* can be explained as deriving regularly from Romanian provided that *kaiš*, plural *kaiši* is based on *caiși*, the plural of *cais*. Consequently, Serbo-Croatian *kaiš* would appear to be a borrowing from Romanian, and not Turkish.

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за класичне науке
Чика Љубина 18–20, 11000 Београд, Србија
orsat.ligorio@gmail.com

(Примљено: 1. априла 2020;
прихваћено: 5. јуна 2020)